

Eva Mašková: Náboženská konverze – autentické výpovědi konvertitů. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze – Husitská teologická fakulta, Praha 2016. 144 stran.

Disertační práce Evy Maškové mnohé slibuje, i když zvolený titul není plně v souladu s obsahem. Více než autentické výpovědi konvertitů totiž zkoumá rozdílný přístup k fenoménu náboženské konverze (konkrétně obratu ke křesťanské víře) v pracích čelných teologů a psychologů, jejichž podněty posléze aplikuje na známé případy apoštola Pavla, Tertulliana a Augustina Aurelia. To samo o sobě není ke škodě věci, protože programová interdisciplinarita, na níž autorka programově zakládá svůj výzkum, vítaně rozšířila badatelská pole a přinesla cenné výsledky na pomezí rozličných vědních oborů. Stačí tu zmínit součinnost historiků s archeology, geografy, lékaři či literárními vědci, respektive existenci věd, které z mezioborové spolupráce vznikly (kulturní antropologie). Mašková přitom splňuje stěžejní předpoklady k zvládnutí stanoveného cíle, protože na Univerzitě Karlově absolvovala magisterské studium psychologie i teologie a psychologii se profesně věnuje. Už z tohoto důvodů je třeba zvolený přístup jednoznačně uvítat. Stejně tak vítám autorčino rozhodnutí neformulovat vědeckou hypotézu v úvodu textu, nýbrž ponechat problém na počátku otevřený, zkoumat jej postupně a teprve na podkladě poznatků získaných analýzou převážně písemných pramenů formulovat relevantní závěry.

Uvedená programová východiska se ovšem ne vždy daří uvést v soulad. Jedním dechem ale dodávám, že tento fakt souvisí s náročností stanoveného úkolu, který by k plnému zvládnutí vyžadoval zkušeného badatele, zatímco Eva Mašková, při veškeré úctě k jejímu potenciálu, stojí zatím na začátku vědecké dráhy. I to bylo zřejmě jedním z důvodů, proč při koncipování disertace, vznikající pod vedením prof. dr. Zdeňka Kučery, rozvrhla text do víceméně tematicky oddělených kapitol, aby se jejich výsledky pokusila syntetizovat až v závěru. Na samém počátku se vcelku logicky zabývá biblickými kořeny náboženské konverze, charakteristické obratem od hříchu k Bohu, přičemž s oporou v anglosaské vědecké produkci definuje typy biblických konverzí (alternace, tj. individuální zkušenost, „kyvadlová konverze“ jako radikální změna, transformace jako reinterpretace a rekonstrukce nového porozumění Bohu a světu). Vrací se přitom ke znění Starého a Nového zákona, zdůrazňujíc rozdíly, jimiž se konverze v obou částech Písma liší (prostý život v Hospodinu x obrat ke Kristu se všemi z toho plynoucími důsledky). Již zde se koncentruje především na analýzu Saulova (Pavlova) obrácení v podání Skutků apoštolských jakožto modelové konverze ke Kristu. Tím zároveň anticipuje obšírnou analýzu, již Pavlovu obrácení věnuje v čtvrté kapitole, avšak z hlediska výkladu je zde popis paradigmatické konverze zcela na místě, neboť tvoří východisko pro druhou a třetí kapitolu, v nichž spočívá nepochybný přínos disertace.

Obě tyto kapitoly mají společného jmenovatele a vlastně náleží do dějin vědy. V stručném, leč výstižném přehledu, založeném na rozsáhlé znalosti sekundární literatury, tu autorka shrnuje základní názory na konverzi z pohledu věd o náboženství i z hlediska psychologie, vždy s důsledným respektováním specifík oborových přístupů. V obou případech koncentruje svůj výklad na proměny chápání náboženské konverze v 19. a 20. století, přičemž u teologie nevyklučuje přesahy do starších období. Patrné je to zvláště u charakteristiky prací Friedricha Schleiermachers, inspirovaného pietistickými kořeny, jimž Mašková věnuje rozsáhlou podkapitolu s ohledem na význam pietismu pro evangelikální směry na celém světě. Zároveň se netají kritickými výhradami, když konstatuje, že pietistická zkušenost náboženského obrácení a pastorační praxe ústily v pěstování soukromého zbožného života a „k výkonově orientované organizaci náboženské zkušenosti.“ V těchto pasážích téma konverze poněkud splývá s výměrem pietismu jako dobově vlivného směru, což ale neplatí o průhledech do myšlenkového světa Nikolause Ludwiga Zinzendorfa a žen jeho okruhu. Stejně nevyrovnaně si autorka počíná při rekapitulaci názorů Karla Bartha, zatímco v případě Dietricha Bonhoeffera a Paula Tillicha se důsledněji přidržel vlastního tématu náboženské konverze. Rovněž působivě formulovaná stať o náboženské zkušenosti ve věku postmoderny se koncentruje na širší problematiku transformace náboženské zkušenosti v době, jež se zřekla karteziánské racionality, do značné míry se odvrátila od institucí (včetně církevních), ztratila ochotu oslavovat lidskou slabost, preferuje spotřebu i zážitky a Boha nevnímá jako objektivní veličinu, nýbrž jako fenomén, k němuž lze proniknout pouze prostřednictvím niterné zkušenosti. To na jedné straně nutně vede k oživení spirituality, podmíněné individuálním prožitkem, na straně druhé pak k individualizaci duchovního a náboženského života.

Podstatně důsledněji nazírá Mašková proměnu pohledů na konverzi v kontextu psychologického bádání, jež se tématu věnovalo fakticky již od vzniku psychologie jako samostatné vědy. Defiluje tu před námi řada klíčových amerických badatelů (Granville S. Hall, Edwin D. Starbuck, William James), stoupců hlubinné psychologie (Sigmund Freud, Carl G. Jung) i představitelů moderních přístupů k tématu náboženské konverze (Kenneth Dewhurst, Caroline Pluss, Raymond Paloutzian aj.). Autorka si všímá zejména problému tzv. náhlé a postupné konverze i radikálního odvratu psychologie od pojetí náboženského obrácení jako anomálie k snahám postihnout a pochopit konverzi prostřednictvím struktury osobnosti i vztahů mezi jedincem a náboženskými skupinami (motivační systém, interakční aktivity). Stranou přitom neponechává ani názory současných českých odborníků (Oldřich Mikšík).

Teprve po těchto přehledech přistupuje Mašková k analýze případů tří nesporně důležitých, leč obecně známých konverzí. Osobně lituji, že se zaměřila na sv. Pavla, Tertulliana a sv. Augustina, neboť k nim existuje rozsáhlá zahraniční, ale i česká sekundární literatura (z domácích badatelů například

Otakar A. Funda, Pavel Koronthály, Milan Machovec, Blanka Strašíková, Lenka Karfíková), i když se nabízela, zvláště s ohledem na autorčinu znalost postmoderny, cesta jiná. Mám na mysli rozbor a zobecnění výpovědi současných konvertitů, jejichž motivace byla namnoze rozličná a po listopadu 1989 v případě několika významných českých vědeckých osobností podvědomě motivovaná, ač by si to samy nikdy nepřiznaly, i možností profesního uplatnění a kariérního vzestupu. Krok tímto směrem by Eva Mašková měla zcela určitě učinit v blízké budoucnosti. Takto autorce jistě nelze upřít dobrou orientaci v odborné literatuře i poučené náhledy k srovnávací textové analýze (postrádám tu nicméně hlubší diferenciaci mezi prvoplánovou a symbolickou rovinou biblických textů) i k sémantickým rozborům důležitých pojmů, zřejmé zvláště v „pavlovských“ kapitolách, přesto však víceméně shrnula dosavadní poznatky. Poměrně nepřesvědčivě, jakkoliv zejména v důsledku nižší vypovídací hodnoty pramenů, vyznívá krátká (necelých šest stran) kapitola o konverzi Tertullianově.

Tímto konstatováním rozhodně nehodlám přínos disertace bagatelizovat. Za velmi důležitý pokládám názor, že ani v jednom ze tří exemplárních konverzí nešlo o obrácení náhlé, nýbrž postupné a vědomé. Tak tomu bylo i v případě apoštola Pavla, mimořádně vzdělaného a intelektuálně založeného muže, jehož vnitřní přerod se, jak uvádí Mašková (žel až v závěru práce), nepochybně připravoval delší čas. U Tertulliana pak došlo spíše k prohloubení víry než ke konverzi v tradičním slova smyslu, Augustinus pak byl hledačem, jehož „obrácení“ probíhalo v třech dobře rozpoznatelných etapách. Při míře vzdělání a inteligenci všech tří protagonistů jsou tyto závěry přesvědčivé i logické. Konverze analyzovaných myslitelů se liší, jak autorka implicitně konstatuje, hlavně v důsledku rozdílného původního kulturního, resp. civilizačního ukotvení (žid Saul, pohan Tertullianus, Augustin, narozený v křesťansko-pohanské rodině).

Závěrečná kapitola (poněkud překvapivě nazvaná *Závěrečná diskuse*, jež ovšem striktně vzato probíhá až v rámci obhajoby) připomíná strukturou spíše autoreferát (použitá metoda, školsky zdůrazňující předepsaný postup, úskalí a problémy, dosažení a zhodnocení cílů, zvláště s ohledem na jejich praktické využití v duchovenské službě). Na tomto místě nemohu neupozornit na některé formální nedostatky. Jmenný rejstřík, v němž mimo jiné chybí několik křesťanských jmen, by měl práci uzavírat, nikoliv předcházet seznamu pramenů a literatury, resp. anglickému resumé. Poznámkový aparát se nevyhnul dnes běžně rozšířenému nešvaru, kdy se v důsledku počítačového kopírování opakují plné odkazy na prameny a literatury. Ne vždy je dodržen zvolený systém zkratk (objevuje se například *s.* i *str.*), za horší prohřešek ale považuji, že v poznámkovém aparátu i v seznamu literatury a pramenů jsou jako spoluautoři mylně uváděni i lektori a překladatelé (knihu *Ježíš a mýtus o Kristu* napsal výhradně Otakar A. Funda, nikoliv v součinnosti s Janem B. Láškem a Zdeňkem Helusem, kteří text doporučili k vydání; fakticky totéž se týká Tertulliana v překladu Petra Kitzlera). Za nevhodnou pokládám též přemíru odkazů na

encyklopedické zdroje. Naproti tomu oceňuji autorčinu práci s internetem, odkud načerpala množství poznatků, mimo jiné i z dosud netištěných disertací, například Veroniky Řádové či mého někdejšího posluchače Ondřeje Macka.

Závěr: I když disertace do značné míry využila i zhodnotila dosavadní teologickou a psychologickou vědeckou literaturu k problematice náboženské konverze a také v analýze známých případů náboženského obrácení se dílem přidržela dosavadních poznatků, prokázala autorka nepopíratelnou erudici, schopnost kriticky zvládnout rozsáhlou českou i cizojazyčnou badatelskou produkci a nepochybně osvědčila též předpoklady k pramenné analýze. Za nejcennější přínos disertace pokládám užitečné shrnutí teologických i psychologických názorů na fenomén náboženské konverze a především zdůvodněný poznatek o postupném obrácení Saula-Pavla, uváděné často jako doklad náhlé konverze. I proto práci, která až na drobné formální nedostatky splňuje nároky kladené na disertace, doporučuji s plným vědomím k obhajobě.

V Praze 15. srpna 2016

prof. PhDr. Petr Čornej, DrSc.